

## ВИСТУП РЕКТОРА НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 378.4(477.62-2)МДУ:001.89(043)

**Балабанов К.В.**, ректор МДУ, член-кореспондент НАПН України, доктор політичних наук, професор

### НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА В МДУ: ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА СКЛАДОВІ УСПІХУ

2011 рік – ювілейний для Маріупольського державного університету - ровесника незалежної України, який за 20 років свого розвитку пройшов стрімкий шлях від гуманітарного коледжу до класичного університету. МДУ сьогодні - важливий центр якісної підготовки фахівців і один із провідних центрів співробітництва України із зарубіжними країнами в галузі освіти, науки та культури.

*Науково-дослідна робота в МДУ* спрямована на забезпечення розвитку фундаментальних та прикладних досліджень з використанням багатоканального фінансування (у тому числі з використанням можливостей, які надає входження України в міжнародний науковий простір); пошук нових форм наукової співпраці з установами, організаціями і підприємствами; розвиток науково-дослідної та інноваційної діяльності викладачів і студентів.

*Стратегічними завданнями науково-дослідної роботи є:*

забезпечити органічну єдність змісту освіти і програм наукової діяльності;

забезпечити виконання конкурентоспроможних наукових розробок і впровадження їх у навчальний процес та виробництво з урахуванням вимог інтеграції у європейський науково-освітній простір;

підвищити внесок молодих учених університету в розвиток університетської науки.

Розвиток науково-дослідної роботи в МДУ, її результативність та рівень стали головними факторами створення умов для забезпечення якісної підготовки фахівців в університеті за **12** напрямками та **20** спеціальностями відповідно до державних освітніх стандартів вищої освіти.

**Науковий потенціал МДУ** складає: **314** науково-педагогічних працівників, з них: **47** докторів наук, професорів, **122** кандидата наук, доцента, **2** докторанти, **116** аспірантів та здобувачів, а також понад **4 тис.** студентів.

На сьогодні в університеті створено всі необхідні умови для науково-педагогічного росту викладачів та співробітників шляхом навчання в аспірантурі та докторантурі, направлення на стажування та підвищення кваліфікації у провідних вітчизняних і зарубіжних університетах та наукових установах. Щорічно відбувається захист **15** докторських та кандидатських дисертацій викладачами МДУ.



Науково-дослідна робота в МДУ проводиться в рамках **4 пріоритетних тематичних напрямів**, затверджених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України: розвиток і впровадження новітніх технологій у неперервній професійній освіті;

правові науки; світове господарство та міжнародні економічні відносини; розробка та впровадження новітніх технологій соціальних комунікацій. Перспективними прикладними розробками, що виконуються на кафедрах є проведення досліджень відповідно до **19** комплексних науково-дослідних тем, затверджених УКРІНТЕІ.

В університеті успішно діють **наукові школи**:

- з теорії міждержавного та регіонального співробітництва (проф. Балабанов К.В.);
- з проблем конституційного, муніципального та міжнародного права (проф. Баймуратов М.О.)
- з проблем інформаційної політики та соціального інжинірингу (проф. Почепцов Г.Г. )
- з вивчення проблем етногенезу, мови та культури народів Приазов'я, Балканського та Кримського півостровів ( проф. Бушаков В.А.)
- з теоретичних та практичних аспектів еколого-правової охорони українських лісів(проф. Кіндюк Б.В.)
- з історіографії історії України (проф. Романцов В.М.)
- з дошкільної освіти (проф. Щербакова К.Й.)

За рахунок коштів державного бюджету в МДУ проводиться наукове дослідження на тему «Етнонаціональний аспект формування громадянського суспільства в Україні (за матеріалами Північного Приазов'я)» (проф. Балабанов К.В.). У 2011 році пройшли конкурсний відбір три нові наукові проекти досліджень, виконання яких розпочнеться у 2012 році за кошти державного бюджету: *фундаментальні* «Розвиток міжнародної конкурентоспроможності регіону в умовах глобальної інтеграції» (проф. Балабанов К.В.), «Формування правового механізму забезпечення європейських стандартів в умовах міждержавної інтеграції України» (проф. Баймуратов М.О.) та *прикладне*: «Формування еколого-правового механізму зменшення антропогенного навантаження південно-східної України у контексті відтворення штучних лісів» (проф. Кіндюк Б.В.).

Результати наукових досліджень викладачів МДУ впроваджуються в навчальний процес. Матеріали кандидатських і докторських дисертацій викладачів, основні положення монографій, наукових статей, виступів на конференціях стають теоретичним підґрунтям для розробки багатьох навчальних курсів. Наукові дослідження викладачів університету проходять апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня. Щорічно близько **200** викладачів беруть участь у наукових заходах різного рівня.

В університеті продовжується випуск різноманітних **наукових видань**:

українсько-грецького міжнародного наукового журналу «Порівняльно-правові дослідження», який є фаховим з політичних та юридичних наук;

наукового журналу «Вісник МДУ. Серії: «Філологія» (фахове видання з філологічних наук), «Право», «Історія, політологія», «Філософія, культурологія, соціологія», «Економіка»;

збірника наукових праць «Гілея (науковий вісник)» - фахове видання з історичних, філософських та політичних наук (Маріупольське відділення);

збірника наукових праць «Актуальні проблеми науки та освіти» (за матеріалами щорічної підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ);

збірників матеріалів, що видаються за результатами проведення щорічних Всеукраїнських науково-практичних конференцій: «Українська державність: історія і сучасність», «Особливості інтеграції України у світовий економічний та політико-правовий простір», «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», «Сучасні технології управління туристичним та готельно-ресторанним бізнесом», «Проблеми формування інформаційної культури особистості», «Філологічні студії молодих вчених».

В університеті створена сучасна база для науково-дослідної роботи, вироблена оригінальна методика підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Щороку в МДУ зростає кількість аспірантів. Розвиток з 2005 року власної аспірантури, а також планова робота щодо підготовки науково-педагогічних кадрів в аспірантурі та докторантурі інших провідних наукових інститутів і університетів дозволили суттєво зміцнити науковий

потенціал МДУ. Сьогодні загальна кількість аспірантів та здобувачів складає **116** осіб, у тому числі аспірантів та здобувачів МДУ – **85**.

*Підготовка аспірантів та здобувачів здійснюється за спеціальностями:*

07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини

09.00.11 – Релігієзнавство

10.02.15 – Загальне мовознавство

12.00.02 – Конституційне право; муніципальне право

23.00.02 – Політичні інститути та процеси

26.00.01 – Теорія та історія культури

27.00.04 – Теорія та історія журналістики

В 2011 році в університеті відкрито спеціалізовані вчені ради з захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальностями:

12.00.01 – Теорія та історія держави та права; історія політичних і правових учень

12.00.02 – Конституційне право; муніципальне право

23.00.02 – Політичні інститути та процеси

Результатом цілеспрямованої роботи кафедр університету є динамічний розвиток *студентської науки* в МДУ.

*Науково-дослідна робота студентів* включає: науково-дослідну роботу, яка включена в графік навчального процесу (курсіві, дипломні роботи, практичні, лабораторні заняття, виробнича практика з елементами дослідницького характеру); роботу, що індивідуально виконується поза графіком навчального процесу. Координує науково-дослідну роботу студентів Рада з науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та молодих учених. В університеті створено розвинуту систему студентських наукових товариств, кружків, проблемних груп тощо, основним завданням яких є формування у студентів здібностей до творчого мислення. Усього в університеті працює **50** наукових гуртків, у яких беруть активну участь понад **1200** студентів.



Маріупольський державний університет є базовим закладом з проведення II етапу Всеукраїнської олімпіади з новогрецької мови та зі спеціальності «Міжнародні відносини», а також Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук (з новогрецької мови). Щорічно студенти МДУ посідають більш ніж **15** призових місць на Всеукраїнських олімпіадах та конкурсах.

Традиційно студенти МДУ приймають активну участь у науково-практичних конференціях різного рівня, понад **1000** статей та тез наукових доповідей публікується ними протягом навчального року. Результати своїх наукових досліджень студенти презентують під час Декади студентської науки, яка щорічно проходить в університеті. В рамках Декади студенти захищають свої наукові роботи та реферативні дослідження, презентують доповіді

на засіданнях наукових секцій, найкращі відзначаються дипломами I-III ступеня та подарунками.

Важливою умовою ефективного розвитку науково-дослідної роботи в МДУ є міжнародне співробітництво. Практичним втіленням *інноваційних технологій в управлінні МДУ* є розробка *власної моделі міжнародного співробітництва*, що реалізується за такими напрямками:

участь у роботі міжнародних університетських структур;  
співробітництво з міністерствами освіти та закордонних справ, обласними адміністраціями, меріями, посольствами, фондами, університетами та науково-дослідними установами Італії, Греції, Кіпру, Польщі, Ізраїлю, Франції, Великої Британії, Іспанії, ФРН, Росії, КНР та інших країн; проведення спільних наукових досліджень;  
спільна видавнича діяльність;  
організація міжнародних наукових форумів;  
стажування викладачів і студентів за освітніми та науковими програмами, участь у міжнародних культурних програмах тощо.

Зацікавленість закордонних партнерів у діяльності Маріупольського державного університету свідчить про ефективну роботу колективу, направлену на забезпечення якісної підготовки студентів, розширення освітніх, наукових та культурних зв'язків та позиціонування університету у країнах-партнерах як перспективного та авторитетного ВНЗ, що динамічно розвивається.

*Основними формами міжнародного співробітництва МДУ є:*

- програми, спрямовані на розвиток мобільності студентів, викладачів, дослідників тощо;
- проекти, що забезпечують інтеграцію навчальних планів, курсів;
- спільні науково-дослідні проекти (в тому числі науково-комунікативні заходи);
- проекти, що забезпечують впровадження міжнародних освітніх стандартів та гармонізацію систем вищої освіти;
- створення стратегічних освітніх і наукових альянсів (розвиток нових інституційних форм);

*Практична реалізація одержаних результатів міжнародного співробітництва МДУ* полягає у наступних формах:

- зростаючі показники стажувань студентів, підвищення рівня їх мобільності;
- збільшення обміну викладачів і дослідників;
- розробка спільних програм навчання, у тому числі, тих, що передбачають отримання окрім українського диплому відповідного документу ВНЗ-партнера;
- спільна реалізація науково-дослідних проектів;
- спільне проведення науково-комунікативних заходів;
- диверсифікація джерел фінансових надходжень до бюджету університету.

Протягом останніх п'яти років більше **1500** студентів та викладачів МДУ взяли участь у навчальних, наукових та культурних стажуваннях у різних країнах світу. Згідно з програмами міжнародних стажувань студенти слухали лекції з історії та культури різних країн, виступали на науково-практичних конференціях, удосконалювали знання з англійської, новогрецької, німецької, польської, італійської мов, знайомилися з визначними культурними пам'ятками Афін, Берліна, Москви, Лондона, Риму, Варшави, Відня, Нікосії, Салонік, Праги, Вашингтона, Нью-Йорка, Женеви, та інших міст.

Університет активно працює над реалізацією проектів міжнародного співробітництва, спрямованих на реалізацію *спільних науково-освітніх програм*.

У рамках проекту ТЕМПУС «Розвиток професійно орієнтованих курсів» (MODEP: MOdernisation et DEveloppement de cours Professionalisés ETF-JP-00408-2008), який реалізується консорціумом університетів, на чолі з французькими партнерами, розроблено узгоджені навчальні плани підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр і магістр, організовано стажування викладачів МДУ в Університеті Клермон-Ферран

(Франція), отримано навчальну комп'ютерну лабораторію й відповідне програмне забезпечення, створено пілотну студентську групу, на якій апробується нова навчальна програма, яка включає практичну підготовку студентів на французьких підприємствах. За результатами проекту студенти отримують два дипломи: українського й французького, а сам проект буде втілено на постійній основі в МДУ.

Протягом 3 років університет бере участь у програмі ЕРАЗМУС, яка реалізовується групою університетів, до якої входять: Мессінський університет, Університет Кордобі, Університет Порто, Московський державний інститут міжнародних відносин, Університет Гданська та інші. З 2010 року МДУ увійшов до складу організаторів цієї програми, а студенти університету стали учасниками цієї магістерської програми.

Спільно з Європейською організацією публічного права, представництво якого функціонує на базі МДУ, вже третій рік поспіль в університеті організуються Літні академії європейського права, у роботі яких беруть участь представники провідних університетів України та Російської Федерації: Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Харківської юридичної академії ім. Я. Мудрого, Московського університету ім. Ломоносова, Санкт-Петербурзького державного університету, Московського міського університету управління Уряду Москви, Тюменського державного університету, Владикавказького університету управління та ін. Протягом двох тижнів слухачі академії прослуховують лекції представників наукових шкіл Великої Британії, Греції, Російської Федерації та України. По закінченню роботи слухачам видаються сертифікати міжнародного зразка Академії європейського права, що дають можливість наступного року продовжити навчання в Літній академії в Афінах та отримати ступінь магістра європейського публічного права.

За підтримки Фонду «Анастасіос Г. Левендіс» і Науково-дослідного центру Св.Джеймса в МДУ створено Міжнародний центр з навколишньо-природного середовища, основною метою якого є організація і проведення тренінгів по екологічному праву і економіки, в рамках яких розглядаються питання гармонізації українського і європейського законодавства з навколишнього середовища, вивчається роль Європейського Союзу, Європейського банку реконструкції і розвитку, ООН, Міжнародного банку реконструкції і розвитку в Україні.

На базі Італійського культурного центру та представництва італійського товариства «Данте Аліг'єрі», які відкрито в МДУ за підтримки італійських партнерів університету (Італійського інституту культури, Посольства Італійської республіки в Україні, провідних університетів Італії, мерій півдня країни тощо), проводяться Дні італійської культури й Тижні італійської мови, організовано викладання італійської мови, вивчення якої передбачає можливість складання іспитів з італійської мови, за результатами яких видається сертифікат міжнародного зразка PLIDA, який офіційно підтверджує рівень володіння італійською мовою відповідно до вимог Ради Європи та відкриває нові можливості для працевлаштування випускників університету, їх подальшого навчання в Україні та за кордоном.

На базі факультету іноземних мов в МДУ успішно працює Ізраїльський культурний центр, який був створений за сприяння Ізраїльського культурного центру та Генерального консульства Ізраїлю у м.Дніпропетровськ. На базі Центру сформовано бібліотеку, розпочато курси викладання івриту для студентів МДУ та мешканців міста Маріуполя; проводяться Дні ізраїльської культури, наукові конкурси тощо.

У 2009 за сприянням китайських партнерів з Цицикарського університету в МДУ створено Китайський культурний центр, який оснащено навчальною, науковою літературою та іншими матеріалами. В перспективних планах заплановано організувати курси з вивчення китайської мови для студентів, викладачів МДУ та мешканців Маріуполя.

У 2010 році на базі філологічного факультету МДУ створено Польський культурний центр. В рамках договору між міністерствами освіти України та Польщі в МДУ на

спеціальності «Переклад (український, польський, російський)» працює викладач-носій польської мови.

В МДУ продовжує роботу Інститут українсько-грецької дружби та елліністичних досліджень. У офіційній церемонії його відкриття у 2008 році брав участь Президент Грецької Республіки К.Папуляс, який високо оцінив діяльність МДУ з підготовки висококваліфікованих фахівців, проведення наукових досліджень, зміцнення дружніх зв'язків між українським та грецьким народами. До складу Інституту входять науково-дослідні відділи українсько-грецької дружби, історії еллінізму країн Причорномор'я, історії та культури греків України. Різноманітні аспекти розвитку українсько-грецьких відносин досліджує кожен десятий науковець МДУ.

За результатами конкурсу, який проводила Програма розвитку ООН (ПРООН), МДУ став переможцем спільного проекту Європейського Союзу та ПРООН Україні «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні». Згідно меморандуму про співробітництво, підписаного керівництвом ПРООН та МДУ на базі університету в 2010 році відкрився Центр гендерних досліджень та освіти, для забезпечення діяльності виділено відповідне фінансування з боку ПРООН. Прикладні розробки викладачів університету з актуальних питань гендерної політики спрямовано на: затвердження принципів гендерної чутливості в навчальному процесі; удосконалення існуючих методик та технологій гендерної освіти, створення авторських навчальних програм, курсів, посібників; дослідження гендерних проблем, які мають вплив на розвиток людства; гендерний аналіз різних сфер діяльності органів місцевої, регіональної та центральної влади; моніторинг гендерної ситуації в культурному, соціально-економічному й політичному Українського Північного Приазов'я та Сходу України.

Розвитку наукових досліджень сприяє унікальна серед країн СНД бібліотека елліністичних студій «Константинос Левендіс», фонд якої становить понад 14 тис. примірників наукової, художньої, довідкової літератури англійською, німецькою, новогрецькою та іншими мовами. Фінансування бібліотеки повністю забезпечує фонд Анастасіоса Г. Левендіса. За підтримки Фонду науковцями університету створено першу Антологію кіпрської літератури (грецькою та російською мовами).

За результатами досліджень університет організував 6 широкомасштабних міжнародних науково-практичних конференцій (1993, 1996, 1999, 2006, 2007, 2011), які забезпечили значне розширення наукових і культурних зв'язків України з багатьма зарубіжними країнами, серед яких чільне місце посідає Грецька Республіка.

Активний розвиток міжнародних зв'язків, які сьогодні реалізує МДУ, сприяє успішній реалізації всіх інших напрямів діяльності університету: навчально-виховному процесу, науковим дослідженням, зміцненню матеріально-технічної бази тощо. Різноманітні форми реалізації міжнародних програм, які сьогодні реалізуються в МДУ забезпечують: обмін сучасними педагогічними технологіями, використання в навчальному процесі кращого зарубіжного досвіду викладання, поширення досягнень вищої школи України, і найголовніше – спрямовані на якісну підготовку випускників, підвищення їх конкурентоспроможності на національному і світовому ринках праці.

Враховуючи важність та актуальність дослідження проблем розвитку інтернаціоналізації освіти, на базі Маріупольського державного університету було організовано і проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва», яка проходила 23 – 25 травня 2011 року і була присвячена 20-ій річниці Незалежності Української держави.

Співорганізаторами конференції виступили Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національна академія педагогічних наук України, Донецька обласна державна адміністрація, Донецька обласна рада, АТ«Систем Кепітал Менеджмент», Маріупольська міська рада, Маріупольський державний університет, Міністерство закордонних справ Грецької Республіки, Міністерство освіти і культури Республіки Кіпр,

Європейська організація публічного права, Фонд «Анастасіос Г. Левендіс», Яннінський університет, Мессінський університет.

Актуальність та важність теми конференції було підтверджено тим інтересом, який вона викликала не тільки серед науковців, а й політиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, фондів та організацій з України й країн зарубіжжя. Високий рівень конференції підтверджують привітання на адресу учасників та гостей конференції, що надійшли від глав трьох держав: Президента України Віктора Януковича, Президента Грецької Республіки Каролоса Папуліаса та Президента Республіки Кіпр Дімітріса Хрістофіаса.

В роботі конференції прийняли участь понад **300** учасників – керівники та представники Адміністрації Президента України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України, інститутів Національної академії наук України (Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Інституту економіки промисловості НАН України, Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Інституту історії України НАН України, Інституту політичних та етнопольських досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України), Українського інституту національної пам'яті, Інституту законодавства Верховної Ради України, Донецької обласної державної адміністрації, Донецької обласної ради, Донецької торгово-промислової палати, Маріупольської міської ради, ректорів та провідних вчених понад **40** національних університетів та інших вищих навчальних закладів України.

Високий рівень конференції підтверджується високим представництвом учасників не тільки з України, а й зарубіжних учасників з **14** країн світу (Білорусі, Великої Британії, Греції, Італії, Ізраїлю, Кіпру, Китаю, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії, Португалії, Франції, Чехії), серед яких директори Департаменту вищої та середньої освіти Міністерства освіти і культури Республіки Кіпр, Європейської організації публічного права, Фонду «Анастасіос Г. Левендіс», Науково-дослідного центру Св. Джеймса, Асоціації юридичних ВНЗ, голова Національного Олімпійського комітету Республіки Кіпр, керівники дипломатичних представництв і культурних центрів іноземних держав, ректори, професори і наукові співробітники **26** іноземних університетів.

Ознайомившись зі змістом моделі міжнародної діяльності Маріупольського державного університету, учасники конференції визначили її високу результативність та ефективність за такими напрямками: участь у роботі міжнародних університетських структур; співробітництво з міністерствами освіти та закордонних справ, обласними адміністраціями, меріями, посольствами та консульствами, фондами, університетами та науково-дослідними установами Великої Британії, Греції, Ізраїлю, Іспанії, Італії, Кіпру, КНР, Польщі, Росії, Франції, ФРН та інших країн; проведення спільних наукових досліджень; спільна видавнича діяльність; організація міжнародних наукових форумів; стажування викладачів і студентів за освітніми та науковими програмами, участь у міжнародних культурних програмах тощо. В прийнятих рекомендаціях наукового форуму учасники конференції визначили модель міжнародної діяльності Маріупольського державного університету як інноваційну за формою і поліфункціональну за змістом, що робить актуальним її розповсюдження та впровадження в діяльність інших вищих навчальних закладів України.

Стратегічним завданням розвитку університету є поглиблення інтеграції до європейського та світового простору вищої освіти. Оскільки, університет бере участь у інтегруванні, у тому числі виходячи з основоположних принципів Болонської університетської хартії, надзвичайно важливим є те, що незалежність і автономія МДУ забезпечує постійну адаптацію системи вищої освіти і наукових досліджень до нових потреб, вимог суспільства та розвитку наукових знань.